

SÖYLEŞİ

Prof. Dr. Tahir Hatipoğlu ile Hasan-Âli Yücel Üzerine¹

H. Haluk Erdem

Yrd. Doç. Dr.
Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
E-posta: haluk@gazi.edu.tr

Gazidir o büyük yurdu yaratan,
Yabanı bağrından söküp fırlatan,
Yüce kalbi oldu Türklüğe vatan,
O baştır biz onun neferiyiz,
Yaşayıp yaşatmak işimiz bizim,
Haram lokma kesmez dişimiz bizim,
Her yerde bulunmaz eşimiz bizim,
Biz yeni hayatın erenleriyiz.

Hasan-Âli Yücel

Dr. H. Haluk ERDEM: *Salı Konukları programımda bugün önemli bir konuyu, Hasan Ali Yücel ve uygulamalarını konuşacağız. Program konuğum Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden Prof. Dr. Tahir Hatipoğlu. Sayın Hatipoğlu hoş geldiniz.*

Prof. Dr. Tahir HATİPOĞLU: Hoş bulduk Sayın Erdem.

Dr. H. Haluk ERDEM: *Programıma geçmeden önce Sayın Hatipoğlu'nun özgeçmişini kısaca sunmak istiyorum. Prof. Dr. Tahir Hatipoğlu 1946 yılında Denizli'nin Tavas ilçesinde doğdu. Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi'ni bitirdi. 1969'da Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Morfoloji Kürsüsü'ne asistan oldu. 1979'da Gazi Üniversitesi Dış Hekimliği Fakültesi'ne, 1982'de Tıp Fakültesi'ne atandı. 1972'de bilim doktoru, 1978'de doçent, 1989'da profesör sanlarını aldı. 1983 -1989 yılları arasında 1402'lik olarak üniversiteden uzaklaştırıldı. Ticaretle uğraştı. Histoloji ve Embriyoloji Anabilim Dalı öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Hatipoğlu evli ve iki çocuk babasıdır.*

¹ Bu söyleşi 16 Mayıs 2006 tarihinde Gazi Radyo'da gerçekleştirilmiştir.

Üniversite tarihi ve eğitim konularında araştırmaları ve kitapları vardır. Bazı kitapları şunlardır: Eylül Üniversitesi, Dođranan Üniversite, Türkiye Üniversite Tarihi, Yökoloji, Bosna'ya Farklı Bakış, Üniversite Yazıları. Aynı zamanda Hatipoğlu'nun 1-2 ay içinde Aydınlanma ve Üniversite başlıklı kitabı yayımlanacak. Hatipoğlu kendisini Yökoloji uzmanı olarak da ifade etmektedir. Sayın Hatipoğlu bugünkü programımız **Hasan-Âli Yücel** üzerine olacak. Yeni kuşaklar **Yücel**'i pek tanımıyorlar. Sayın Hatipoğlu Hasan-Âli Yücel'i tanıyabilir miyiz? Kimdi? Neler yaptı? Neler getirdi?

Prof. Dr. Tahir HATİPOĞLU: Teşekkür ederim. **Hasan-Âli Yücel** gibi büyük bir kişinin, yani Türkiye'nin yüz akı olan büyük bir insanın geç tanınması, genç kuşaklar tarafından bilinmemesi gerçekten üzücü. **Yücel**'i tanımayan sadece genç kuşaklar değil. Ankara'da Kültür Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü vardır. Bundan üç ay önce gittim. Onun bahçesinde **Hasan-Âli Yücel**'in heykeli var. Sadece onun değil tabi. **Nazım Hikmet, Aşık Veysel** gibi büyük sanatçıların da heykelleri var. **Hasan-Âli Yücel** heykelinin altında doğum tarihi 1879 yazıyor. Ben bunu görünce şaşırdım. Biliyorsunuz **Hasan-Âli Yücel** 1897 yılında doğdu. Yani yirmi yıl yaşlı gösteriliyor. Bu yanlışlığı yapan Kültür Bakanlığı'dır. Koskoca heykel dikiliyor ama bu kültür adamının doğum tarihi yirmi yaş büyük yazılıyor. Bu konuşmayı sizden duyduğumda dün yine gittim. Acaba bu üç ay içerisinde bir düzeltme olmuş mudur diye. Dün özellikle gittim baktım. Gene duruyor. Kültür Bakanlığı'na başvurup bu yanlışlığı düzelttirmek istiyorum. **Hasan-Âli Yücel** yeni yeni anlaşılmaya başlanmış bir insan. **Yücel** o kadar büyük bir insan ki, ilgili olmayan kişiler de bunu 1997 yılından sonra kavramaya başladılar. **Hasan-Âli Yücel**'in iki güzel sözünü söylemek istiyorum. İlki: "Nokta koy, yanına tarih at". Diğer sözü: "Tarih, sağken bildiklerini yazmayanları öldükten sonra suçlu sayar". Bu söz gerçekten önemlidir. Nitekim bu söz son zamanlarda anıları yazmaya, özellikle nokta konup yanına tarih atılan olaylar artık kitaplara aksetmeye başladı. Bu açıdan da **Hasan-Âli Yücel**'in haklı olduğuna inanıyorum. Bundan da sevinç duyuyorum. **Hasan-Âli Yücel** 1946 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'ndan ayrıldıktan sonra gerçekten çok büyük yalnızlık çekmiş bir insandır. Okuduğumuz zaman bunu görüyoruz. Toplumumuzda vefasızlık da gelişmiş durumdadır. 1961'e kadar unutulmuş ve yalnız kalmış, odasına çekilmiş, yazılar yazmış. Durmadan yazmış. Bu çok önemli bir şey. Bugün **Hasan-Âli Yücel**'i değerlendirebiliyorsak, o yalnız kalmaya başladığı dönemlerde, durmadan yazdığı yazılardan değerlendiriyoruz. Az önce de söyledim. **Hasan-Âli Yücel**'e devlet de soğuk baktı. Gençlerin, yeni kuşağın **Yücel**'i bilmeyişindeki neden, devletin **Yücel**'e soğuk bakmasıdır. Ne zaman ki UNESCO 1997 yılını **Hasan-Âli Yücel** yılı ilan etti, devlet onu fark etti ve **Hasan-Âli Yücel**'i tanımaya başladı. O zamanki YÖK başkanı **Prof. Dr. Kemal Gürüz** bile 1997 yılında "Hasan-Ali Yücel'i komünist bilirdim, meğerse değilmiş" diyor. YÖK gibi bir kurumun başına gelmiş bir profesör 1997'de **Hasan-Âli Yücel**'i tanıma fırsatını buluyor. Neden? Çünkü devlet 1997 yılında **Hasan-Âli Yücel**'i affetti. **Mahmut Makal** hocamızın bir söz var, bunu bana bizzat söylemişti. Şöyle diyor: "Devlet artık **Hasan-Âli Yücel**'i affetti. Henüz onun can yoldaşı **İsmail Hakkı Tonguç**'u affetmedi". Hakikaten **Tonguç** af

kapsamına girmedi, ama **Hasan-Âli Yücel** affedildi. 1997 yılından itibaren gerçekten hakkında sempozyumlar düzenlenmeye başladı, ismi değişik yerlere verilmeye başladı. Örneğin İstanbul Üniversitesi gibi büyük bir üniversitenin Eğitim Fakültesi'nin adı Hasan-Ali Yücel Eğitim Fakültesi oldu. Bizim gönlümüzde **Hasan-Âli Yücel** üniversitesi yatıyordu, ama bu fakülte adı da güzel bir şey. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'nin-ki kurucusu **Hasan-Âli Yücel**- büyük bir konferans salonuna **Hasan-Âli Yücel**'in adı verildi. Okullarda ismi var. **Hasan-Âli Yücel** 1997'den sonra, devletin kendisini tanimasından sonra hak ettiği değeri kazandı.

Dr. H. Haluk ERDEM: *Hasan-Âli Yücel'in eğitim politikalarına getirdiği ve bugün için de geçerliliğini kaybetmemiş yenilikleri ve değişimleri konuşabilir miyiz?*

Prof. Dr. Tahir HATİPOĞLU: **Hasan-Âli Yücel** için en doğru tanım onun Cumhuriyet'in Aydınlanmacısı olduğudur. Yücel aydınlanmacı bir insandır. Yani, Aydınlanma sürecinin –gerçi Tanzimat'tan sonra Türkiye'de iyi-kötü bir Aydınlanma süreci başlamıştır-Cumhuriyet'ten sonraki kökten, Aydınlanmacı savaşçılarının başında geliyor. Elbette Aydınlanma böyle kendiliğinden olmuyor. Yarın aydınlanalım deyince aydınlanmıyorsunuz. Bu bir süreç işidir. Bu bir eğitim işidir. **Hasan-Âli Yücel** bunun eğitimle olacağına inanan ve kendini de bu yönde yetiştirmiş büyük bir aydınlanmacıdır. Buna inandığı için de eğitime önem vermiştir. O nedenle de zaten Milli Eğitim Bakanı yapılmıştır ve bu isabetli olmuştur. Türk Milli Eğitimi'ne akıl almaz derecede katkılar sağlamıştır. Onun bir Türkçe sevdalısı olduğu pek bilinmez. Oysa dil, bana göre Aydınlanmada çok önemli bir araçtır. Siz bugün dili eskisi gibi Osmanlıcaya kaydırırsanız Aydınlanma hareketi durur. Türkçeyi geliştirseniz aydınlanmada onunla birlikte gelişir. Bunun için **Hasan-Âli Yücel** Türkçe sevdalısı bir adam. Onunla ilgili bir anı da okumuştum. 1944 yılında bakan iken, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni ziyarete gidiyor. Dekan **Ord. Prof. Dr. Ali Fuat Başgil** son derece Arapça, Osmanlıca konuşuyor. **Hasan-Âli Yücel** şöyle diyor: "Hocam, niye böyle Osmanlıca-Arapçayı fazla konuşuyorsunuz?" **Ali Fuat Başgil** cevap veriyor: "Biz Anayasa dilini konuşuruz". **Hasan-Âli Yücel** de bunun üzerine "demek ki, önce Anayasa'nın dilini değiştirmek gerekir" diyor. Cumhurbaşkanı **İsmet İnönü**'ye bunu anlatıyor. Dikkat ederseniz, 1944'ün son aylarında Anayasa dili Türkçeleşiyor ve ancak bu şekilde Osmanlıcanın önlenebileceğini görüyor. Nitekim, Türkiye'de irticaa yönelik gerici hareketlerin doruğa çıkmaya başladığı 1950'li yıllarda Demokrat Parti'nin ilk yaptığı şeylerden birisi, ezanın Arapça olması, yani Türkçeden Arapçaya dönülmesi ve Anayasayı tekrar 1924 diliyle, yani Osmanlıcaya dönüştürmesidir. Bunlar, tesadüfen, rastlantı sonucu yapılan işler değildir. Milli Eğitim Bakanlığının adı yeniden Maarif Vekâleti, Ulaştırma Bakanlığının adı Mülakat Bakanlığı oluyor; çünkü dil çok önemli. Bir ülkede Anayasa dili esas alınır. Aydınlanmada dilin çok büyük bir önemi vardır. **Mustafa Kemal** de bu yüzden Dil Devrimi yapmıştır. Devrimlerin halka yansiyabilmesi için öncelikle dilde devrim yapmak gerekir. Atatürk 1928'de Yazı Devrimi, 1932'de Türk Dil Kurumu kurarak Dil Devrimi'ni

gerçekleştiriyor. **Hasan-Âli Yücel** de bu uygulamaları devam ettiriyor. **Yücel** denince genellikle Köy Enstitüleriyle anılır; ancak Onun üniversitede bir devrim yaptığını kimse bilmez, pek söz edilmez. Bir panelde bu yönlü bir konuşma yapınca **Yücel**'in kızı **Canan Hanım** panelden sonra bana geldi ve "hocam, çok teşekkür ederim, babamın üniversiteye getirdiklerini pek kimse dile getirmez, Siz burada dile getirdiniz" dedi. Biliyorsunuz Türkiye'de üniversiteler 1933 yılında kuruldu. 1946 yılına kadar üniversite bir geçiş süreci yaşadı. Bu süreçte özerk olmayan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir üniversite anlayışı vardı. **Hasan-Âli Yücel** 1939 yılında ilk Maarif Şurası'nı yani Milli Eğitim Şurası'nı topladığı zaman, oradaki maddelerden birisi de üniversitelerin özerk hale getirilmesidir. Bu Maarif Şurası'nda üniversite özerkliğiyle ilgili çok önemli konuşmalar yapılmıştır. Hemen üniversitelere özerklik ve akademik özgürlük sağlayan yasa hazırlıklarına başlamıştır. Bunun hazırlığı 1942'den 1946'ya kadar tam dört yıl sürmüştür. İstanbul'da o zamanlar tek bir üniversite var. İstanbul Üniversitesi Senatosu hazırlıyor, Meclis'e geliyor, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu bu işin içine giriyor ve nihayet Türkiye'de 1946 yılının Haziran ayında 4936 sayılı, bugün de özlemlerle andığımız, aradığımız Üniversiteler Kanunu çıkıyor. Üniversitelere özerklik getiren yasa budur. Ayrıca olaya üniversiteler tarihi açısından da bakarsak, üniversitelere düzenleme getiren ilk yasa budur. 1869'dan 1946'ya kadar üniversiteler için hep yönetmelik ve tüzük çıkmıştır. Yasa ilk kez 1946'da çıkmış ve üniversiteler kendi yasasına kavuşmuştur. Bu, özellikle **Hasan-Âli Yücel**'in eseridir. Elbette bu yasanın siyasi sorumluluğun başında **İsmet İnönü** vardır, dönemin başbakanı vardır, bunu da söylememiz gerekiyor; ancak bakan olarak bunun sorumlusu ve çaba harçayanı **Hasan-Âli Yücel**'dir. **Yücel** Üniversiteler Kanunu'nu çıkarırken üniversite özerkliğini esas almıştır; yani üniversitenin özerk olmasını esas almıştır. Onun çok beğendiğim ve kitabıma aldığım bir sözü var: "İlim inkişaf için en müsait iklimini hürriyette bulur". Türkçesiyle söylersek "bilim gelişmesi için en uygun iklimini özgürlükte, özerklikte bulur" demek istiyor. Eğer bir kurum özgür değilse, orada özerklik yoksa bilim de yok demektir. **Yücel** bu düşüncüyü özümsemişi için de 1946 yılında üniversitelere özerklik getirmiştir. **Hasan-Âli Yücel**'in talihsizliklerinden birisi de, getirdiği bütün güzellikleri sağlığında gittiğini görmesidir. **Yücel**'in üniversiteye getirdiğini de görmek gerekiyor.

Dr. H. Haluk ERDEM: *Sayın Hatipoğlu **Yücel**'in Aydınlanmamıza katkı sağlayan pek çok uygulamanın öncülüğünü yaptığını görüyoruz. Klasik eserlerin Türkçeye kazandırılmasını amaç edinen Tercüme Bürosu'nun kurulması bunların başında gelmektedir. Bu eserler önemini günümüzde de sürdürmektedir. 500 e yakın kitap Tercüme Bürosu tarafından yayımlanmıştır. Bu çeviriler Cumhuriyet Aydınlanması'nın günümüze taşınması bakımından da önem taşımaktadır. Biraz da bu çeviri çalışmalarından, Ansiklopedi'den konuşabilir miyiz?*

Prof. Dr. Tahir HATİPOĞLU: **Mustafa Kemal** ölümüne kadar olan sürece kadar Aydınlanmanın temellerini atmıştır. Söylediğimiz gibi Dil Devrimi'ni, Yazı Devrimi'ni, yüzde seksenini oluşturan köy nüfusunun okuması için gerekenleri yapmıştır. O dönemde iyi kötü okur hale gelmiş topluma klasik

eserleri sunmak gibi yeni bir hamleye gerek duyulmuştur. İşte **Hasan-Âli Yücel** bunu yapmıştır ve benim dönemim gibi 70'li yaşlarda olan düşünce adamlarının söyledikleri iki önemli etki vardır: Biri Halkevlerinin etkisi, diğeri klasik eserlerin etkisi. Bu eserlerin tıpkıbasımları yapılmış ve okunmaya devam edilmiştir. Bu önemlidir. İnsanları okutmadan Aydınlanma mümkün değildir; yani insanların duyarak aydınlanması mümkün değildir. Bunun için **Yücel** bu çeviri eserlerle büyük hizmet yapmıştır. Çeviri eserlerin yanında **Yücel**'in gerçekleştirdiği önemli bir iş de Ansiklopedi kazandırmasıdır. Düşününüz, İslam Ansiklopedisi adıyla bir ansiklopedi Fransa'da çıkıyor, Türkiye'de yok. Ansiklopedi temel bir eserdir. *Sözlük* ve *İmla Kılavuzu* **Yücel**'in zamanında çıkmıştır. Bu eserler, toplumda bireyler arasında ortak aydınlanmayı sağlayan eserlerdir; dolayısıyla **Yücel** Türkiye'de ansiklopedicidin de babasıdır. *İslam Ansiklopedisi*'ni Türkçeye çevirtmiştir. Ayrıca, sonraki adı Türk Ansiklopedisi'ne dönüşen *İnönü Ansiklopedisi*'ni çıkartmıştır. Bir dilde, ansiklopedi, kılavuz, sözlük yoksa dil de gelişemez, ortak değerler de oluşamaz. Bir yanda bu klasikler bir yanda Ansiklopedi beraber gitmiş ve günümüze gelmiştir. Biliyorsunuz, **Yücel** liselerde Fen, Edebiyat kolları yanında Latince kolu kurmuştur. Latince Kolu her lisede yok, büyük liselerde var. Ne yazık ki **Yücel** bakanlıktan ayrıldıktan sonra bu kol da kaldırılmıştır. **Yücel** zaman zaman bu konuda eleştiriliyor; fakat klasiklerin Yunanca ve Latince olduğu gerçeği de unutulmamalıdır. Özetle söylersek, **Yücel Atatürk**'ün fikir sahasında komutan olduğunu söylüyor. **Yücel** de çok kollu bir savaşçıdır. Bir yandan çeviriler, Köy Enstitüleri, Yüksek Köy Enstitüsü, Konservatuar. Yücel aydınlanma için aceleci biridir ve Aydınlanma Devrimi'ni her koldan gerçekleştirmeye çalışmıştır. Halk aydınlanması, köylü aydınlanması dediğimiz bir olay da gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. O dönemde okur yazar olmayan, cahil bir toplum var, açılan okullara öğrenci bulunamıyor. Endüstri Meslek Lisesi öğretmeni Sayın **Ali Erkan** Bey'in kitabında yer alan bir bölümde şöyle yazmaktadır: Diyarbakır'a yatılı olarak bizi götürdüler, sınıfın yarısı kısa bir süre sonra köyüne geri gitti. Okumamak için direnen bir halk var. O dönemde kız çocuklarının okuması gibi bir durum zaten yok. Ama siz okumaya böyle yaklaşan bir halkı aydınlatmak için okutmaya kararlısınız. Bu, oldukça zordur; dolayısıyla bu çabayı gösterenlerin hakkını ödemek kolay değildir. Şimdi durum böyle değil; ancak o dönemin ortamını düşünmek gerekir. Köy Enstitüleri, başlı başına bir efsanedir. Köy Enstitüleri 1937 yılında **Mustafa Kemal** döneminde Köy Öğretmen Okulları olarak açılmıştır. Dönemin Milli Eğitim Bakanı **Saffet Arıkan**'dır. **Yücel**'den önce bu adımlar atılıyor; ancak **Yücel**'le süreç hızlandırılıyor ve eğitim çok boyutlu olarak değerlendiriliyor. Başta Kızılcıullu olmak üzere 1937 yılındaki Köy Öğretmen Okulları 1940 yılında Köy Enstitüleri oluyor. Enstitülerin bilimsel anlamda mimarı **İsmail Hakkı Tonguç**'tur. Onun da hakkını yemeyelim. 1937'deki siyasi sorumlusu Milli Eğitim Bakanı **Saffet Arıkan**, Başbakan **İsmet İnönü** ve Cumhurbaşkanı **Mustafa Kemal**'dir. Bütün bir birikim eseridir bunlar. **Hasan-Âli Yücel** 1940 yılında, bu okulların adını değiştiren, adını Köy Enstitüsü yapan bir yasa çıkararak yeni bir boyut getiriyor. Dikkat edilirse adı okul değil, Enstitüdür. Enstitü terimi bir

üniversiter terimdir. Enstitüde birden çok bilim dalı birlikte çalışır. Enstitü bilimler topluluğudur. Birden çok bilimin bir araya getirilmesidir. Enstitülerde yalnızca öğretmenlikle ilgili bir ders verilmiyor; demircilik, marangozluk, hayvancılık, tarımcılık, sağlıkçılık veriliyor. Enstitüler hakikaten bilimlerin toplandığı bir kurum. Bunun için Köy Enstitüsü denmiştir; tesadüfen verilmiş bir isim değil, düşünüerek verilmiş bir isimdir. Yani topyekun bir yetiştirme söz konudur. Eğitilen köyüne gidecek, köylüyü her alanda kalkındıracak. Ben köy enstitülü öğretmenlerden okudum, ilköğretim zamanlarda o uygulamaları yaparlardı. Köyümüzde demirci atölyesi, dokuma tezgâhları vardı. Tüm bu uygulamalar köyün çabuk aydınlatılması içindi. **Yücel**'in bilinmeyen bir uygulaması daha vardı; Yüksek Köy Enstitüsü açıyor. Burası üniversite için hedeflenmiştir. Tonguç'un bu konuda sözleri de vardır. Burası ileride kurulacak olan üniversitenin çekirdeğini oluşturacaktır. **Yücel** 1942'de Hasanoğlan'da Yüksek Köy Enstitüsü açıyor. 1947'de de kapatılıyor. Türk yüksek öğretim tarihinde yüksekokul olarak kapatılan tek okuldur. Okullar vardır, isim değiştirir, kendini yeniler, geliştirir ve süreç devam eder. Gereksinme olmadığı için belki tek tük olmuştur. Örneğin bizde medreseler. **Mustafa Kemal** 1924'de ideolojik gerekçeyle kapatmıştır. Bu kurumlar **Hasan-Âli Yücel**'in deyişiyle fosilleşmiş kurumlardır; ama medrese kafa 1946'da Köy Enstitülerini, 1947 yılında da Yüksek Köy Enstitüsünü kapatmış, onun yerine gerici eğitim başlamıştır. **Yücel** kendi açtığı okulların kapatılmasını kendi gözleriyle görmüştür. Böyle bir şey olamaz. İnsan buna tahammül edemez. Düşününüz, kendi açtığı okulun mezunlarının tamamı yedek subay yerine çavuş çıkarılıyor. Buna hangi anne-baba dayanır.

Dr. H.Haluk ERDEM: *Hocam, tüm bu belirttikleriniz UNESCO'nun 1997 Hasan-Âli Yücel Yılı ilan etmesinin gerekçeli kararında da yer almaktadır. Gerekçeli kararı okumak isterim: "UNESCO'nun tanınmış şahsiyetlerin doğum ve ölüm yıldönümleriyle tarihi olayların yüzlü yılları kutlamaları çerçevesinde UNESCO Milli Komisyonu Türkiye'de eğitim alanında büyük reformlar yapan, kırsal kesimde okumaz yazmazlığa karşı koymak için Köy Enstitülerini kuran, programlı bir şekilde dünya klasiklerini Türkçeye çevirten UNESCO kuruluş anlaşmasına ilk yirmi arasında bulunan Türkiye adına imza koyan ve UNESCO Türkiye Milli Komisyonu kurucusu şair yazar eski Milli Eğitim Bakanı merhum Hasan-Âli Yücel'in doğumunun yüzüncü yıldönümü olan 1997'de anılmasını kararlaştırmış ve bu kararı Türkiye'nin UNESCO'daki daimi temsilciliği aracılığıyla UNESCO Konseyi'ne iletmıştır". Hasan-Âli Yücel yapıtlarında hümanizmayı savunmuş bir kişidir. Tek bir kültür temelinden doğmuş dünya uygarlığından söz etmemektedir. Bu konuda şunları söylemektedir: "Kültür tabirinin en doğru anlamı fert şuurunun zamanda ve mekânda insanlık için elde ettiği bilgi ve duygudaki derinlik ve genişliğinde görülür. Kültür ne sadece bilgi ve de ezberlenip tekrar edilmiş tecrübe formülleridir. Kültür bütün bu bilgilerin ve tecrübelerin insan ruhunda ve zekâsında hazmedilmiş, benimsenmiş, öz varlığa sinmiş halidir. Garp medeniyetinin hümanizma adıyla eski Yunan medeniyetinden alıp bugüne kadar getirdiği anlayış buna işaret eder. Bizim kanaatimizce kaynağı ve pınarı eski Yunanla da tahdit etmeyip daha arkalara ve başka diyarlara gitmek, nerede insan ruhunun kendine göre mana taşıyan bir izi ve seri varsa onları da içine alarak en geniş kavramıyla hümanizmayı bütün insanlığı kucaklayan bir anlayış halinde görmek lazımdır.*

*Klasikler yayınına Milli Eğitim Bakanlığı'na işte bu anlayışla yaptırdık. Eflatun'un diyalogları yanında Konfüçyüslerin, Mevlanaların, Sadilerin eserleri bu anlayışla ve beraberce Türk şuuruna doğdular". Yücel'in bu yazdıkları günümüz eğitim ve kültür sorunlarından çıkış için önemli ipuçları vermektedir. Onun istediği eğitim kişiye yurttaşlık bilinci kazandıran bir eğitimidir. Ancak **Hasan-Âli Yücel** ne yazık ki yeterince anlaşılmamıştır. Kendisi bir yerde dünün bilinmeden bugünün kadrinin bilinemeyeceğini söylüyor.*

Prof. Dr. Tahir HATİPOĞLU: Daha önce de söylediğim gibi **Hasan-Âli Yücel** hakikaten çok talihsiz bir kişidir. Yaptıklarının yıkıldığını bir bir gördü. Yalnızca özerk üniversitenin yıkıldığını görmedi. Biraz daha yaşasaydı onu da görecekti. **Yücel**'in yaşadıkları dayanılır şeyler değildir. 1946 seçimlerinden iki ay önce, İzmir gezisinden dönen **Yücel İsmet İnönü**'ye "bu demokrasi falan değil, düpedüz gericilik. **Atatürk** ve eserlerini yıkmak için ellerinden gelen her şeyi yapıyorlar" demiş. Gerçekten de öyle. 1946 seçimlerinden sonra bakanlıktan alındı. Biliyorsunuz **Yücel**'in bir mahkemesi de vardır: **Kenan Öner-Hasan-Âli Yücel** davası. **Yücel** tanıklık edecek insan bulamıyor.

Dr. H. Haluk ERDEM: *Sanırım Yücel geçmişte Atatürk'ün içinde bulunduğu yalnızlık gibi bir yalnızlığı da yaşıyor. Değil mi?*

Prof. Dr. Tahir HATİPOĞLU: Evet. Düşünebiliyor musunuz, birçok insan yetiştiriyorsunuz ve tanıklık edecek insan bulamıyorsunuz. Daha da ilginç olanı söyleyeyim. 1946'da Üniversiteler Kanunu çıktığı zaman o dönemde üç üniversite var: Ankara Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi ve İstanbul Üniversitesi. Ankara Üniversitesi'nin kurucusu **Yücel**'dir; çünkü bu üniversite Üniversiteler Kanunu'nun bir maddesiyle kuruluyor. Haziran 1946'da Ankara Üniversitesi kuruluyor, rektör **Şevket Aziz Kansu** seçimle geliyor. Ağustos ayında **Yücel** bakanlıktan alınıyor, Ekim'de üniversite açılıyor. Anlatmak istediğim şudur: Geçtiğimiz günlerde Ankara Üniversitesi, Ankara Üniversitesi rektörlerinin açılış dönemlerinde yaptıkları konuşmaları kitap halinde bastırdı. Rektör **Ord. Prof. Dr. Şevket Aziz Kansu** açış konuşmasında **Hasan-Âli Yücel**'in adını dahi anmıyor. En azından nezaket gereği üniversitenin kuruluşunda emeği geçen Milli Eğitim Bakanımız aynı zamanda üniversitelerimize özerklik getiren kişiye teşekkür etmesi gerekirken, etmiyor. Böyle bir teşekkür yok; çünkü **Hasan-Âli Yücel** gözden düşmüştü, Halk Partisi'nden düşmüştü. **İsmet İnönü**'nün de gözünden düşünce, hemen üniversitenin yöneticileri de böyle davranıyor. Bunu bir dergide yazdım. **Şevket Aziz Kansu**'nun akrabalarından birisi, aynı dergide bana yanıt verdi. 1960'a kadar üniversite rektörlerinin konuşmalarında, Demokrat Parti döneminde, ne Yücel'e ne de **Atatürk**'e bir teşekkür yoktur. Adı bile anılmaz. 1960'dan sonra üniversite açılışlarında **Atatürk**'ün adı geçmeye başlamıştır. **Yücel** bunları da görmüştür. Bu dayanılası bir şey değildir. Bu kadar nankörlük için ancak nankörlük eğitimi almak gerekir diye düşünüyorum. Dilerim bu vefasızlıklar bundan sonra yaşanmaz.

Dr. H. Haluk ERDEM: *Hocam, Yücel'in tüm bu özelliklerinin yanında felsefe alanına da katkısı vardır. Felsefe Terimleri Komisyonu kurdurmuştur, aynı*

zamanda liseler için yazdığı *Felsefe kitabı da vardır. Bunu başarmak kolay değildir. Batının kan emici ve sömürge yanını değil Aydınlanma düşüncesini, felsefesini, bilimini almıştır. Topraklarımızda Türkçeyle felsefe yapılabileceğine inanmıştır.*

Prof. Dr. Tahir HATİPOĞLU: Pek kimse bilmez, Yücel 1943 İkinci Milli Eğitim Şurası'nı terimlere ayırmıştır. Latince ve Yunanca terimleri Türkçeye kazandırmayı amaç edinen bir Şura toplanmıştır. Onun ilginç sözleri de vardır: "Nerede ilim varsa, orada mutlaka ilmin dili vardır. Dilsiz ilim olmaz. Türk ilmi Türkçe bir ilim diliyle beraber olacaktır". Biz 1995'den sonra "Türkçe bilim dili olmaz" diyen YÖK Başkanı gördük. Ama **Hasan-Âli Yücel** daha 1940'lı yıllarda bakanlık yaparken dilimizin bilim dili olması için çaba göstermiştir. Bu kadar coşku, heyecan çok az insanda bulunur. **Yücel** tüm bu kazanımlara yapılan saldırıları 'ormana girmiş balta' olarak görüyor ve bunu gazeteci-yazar **Bedii Faik**'e şu öz tümceyle açıklıyor: "Balta ormana girdi diye ağaç olduğuna pişmanlık duyanlardan değilim". Yıllar sonra Onu anlıyor ve yeniden **Hasan-Âli** heyecanını yaşamamız gerektiğini söylüyoruz. Yeniden bir Aydınlanma savaşı vermemiz gerekiyor. Aydınlanmayı gerçekleştirmeden bir adım ileriye gidemeyiz. Aydınlanma tamamlanmış değildir. Tamamlansaydı bugün ülkemizde gördüğümüz sıkıntılar olmazdı.

Dr. H. Haluk ERDEM: *Son dönemde sıkça tanık olduğumuz bazı saptamalar oluyor. Mustafa Kemal düşüncesi kendi döneminin koşullarında geçerli olduğunu söyleyenler oluyor. Atatürk'ün artık aşılması gerektiğini dile getirenler var. Ulusal bağımsızlık, Türkçemizin zenginleştirilmesi, çağdaş Türkiye idealleri sanki bitmiş gibi düşünüyorlar. Hasan-Âli için de aynı durum söz konusudur. Bir bakış açısı var: yapılanların söylenenlerin sanki yalnızca o dönemde geçerli olduğu savı. Oysa Atatürk düşüncesinin günümüze, geleceğe kadar uzanan doğruları içinde barındırdığını ne yazık ki görmüyoruz. Son olarak sormak istediğim Hasan-Âli Yücel düşüncesini ve kazanımlarını daha iyi anlamak için neler yapmak gerektiğidir.*

Prof. Dr. Tahir HATİPOĞLU: Cumhuriyet'in ilk dönem aydınlanmacıları olan temel kişiler var. Yücel, aydınlanmanın politikasını yapmış, sorumluluk almış, yetki kullanmış birisidir; ancak bunun yanında 1923-1950 sürecinde aslında çok sayıda aydınlanmacı var. Kimisinin eline fırsat geçmemiş, kimisi yalnızca yazarak ve konferanslar vererek aydınlanmayı yaymıştır. Örnek vermek gerekirse, Gazi Eğitim Enstitüsü'nde müdürlük de yapmış **İsmail Hakkı Baltacıoğlu** söylenebilir. O da **Yücel** gibi unutturulmaya çalışılıyor. Adı bile hiçbir yere verilmemiş. **Baltacıoğlu**'nun üniversiteye Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ne dönüşüne imza atan, Ord. Prof. Dr. olarak atamasını sağlayan Milli Eğitim Bakanı **Yücel**'dir. Üniversitede Cumhuriyet Aydınlanmacıları Enstitüsü ya da Merkezi kurulabilir. Burada **Baltacıoğlu** da, **Orhan Burian** da, **Hasan-Âli Yücel** de, **İsmail Hakkı Tonguç** da, **Reşit Galip** de yer alabilirler. Bu kişiler birbirlerinden etkilenmişlerdir. Aydınlanmacı kişilerin yayınlarının yapılması gerekir. Çalışmalar yalnızca **Hasan-Âli Yücel** ile sınırlı kalmamalıdır.